

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V sredo 7. aprila (sredoživna) 1852.

List 28.

Še nekaj zastran krompirja.

V poslednjim listu smo nasvetovali, kako s krompirjem ravnati, da se hude nadloge, kolikor je moč, ognemo, dokler, Bog daj! tisto kužno vreme neha, ktero, kakor kolera ljudi že več let napada krompir. Ker pa o taki nadlogi ni nobena beseda preveč, ako zamore kaj pomagati, pristavimo se nekatere verstice poslednjikrat svetovanimu.

Svetovali smo cel krompir saditi, ki ni predebel, posebno pa ne predrob (ker take šiške niso dorašeni krompir). Ker pa bo letas tu in tam pomankanje semen, ne bo mogel vsak kmet celiga krompirja saditi, ga bo mogel tedaj na kosce zrezati; o tem naj skerbno varje, da očes (cim) ne poškodje, jim dovolj mesa pusti, in kosov ne sadi berž ko jih je razrezal, ampak še le 3. dan potem, ko so enmalo oveneli in se s tanjko kožico prevlekli.

Nikar naj se ne sadi krompir, ki je v hramu že preveč izrasel; naj se položi vés, preden se sadi, več dni na zrak, da enmalo vsahne. Vun tedaj zdej s krompirjem iz hramov pod milo nebo o suhim vremenu!

Sploh naj se izbere za seme čisto zdrav krompir. Vsaka višnjeva maroga od zunej ali pa trohljiva gerba naj ti bo nevarno znamenje.

Kar mnoge sorte krompirja vtiče, smo svetovali taciga izbrati, ki bolj z godej dozori. Tako imenovani zgodnji kifličar nam zares ne bo scer toliko zdal, kolikor debelji sorte, vunder je bolji kifličar kot nič. Scer pa so skušnje učile, da nekatere sorte so bile gnjiline bolj obvarovane memo družih; kdor zamore sledečih dobiti, naj jih sadi, namreč: podolgasto višnjevoroždečo sorto (tako imenovano ameriansko), z rudečimi žilami (rothmarmorirte), višnjevo Ulmarsko (blaue Ulmer), belo Peruansko, zgodnjo sorto ledične podobe (nierenförmige Frühkartoffel), podolgasto belo s tanjko kožico, in zgodnjo rudečo rogato sorto (frühe rothe Hornkartoffel).

Različne gospodarske reči.

(Kmetijstvu prekoristna ptica) je škorec (Staar). To posebno na Lužičkim in Českim dobro spoznajo. Ondi mu na drevesih pri hišah in po vertih majhne lesene škrinjice, blizo 1 čevljev dolge in čez pol čevlja široke, z luknjo kakor 1 tolar veliko nastavijo. U teh škrinjicah ptič vsako leto dvakrat, spomladi in poleti, gnjezdo napravi, ter vsakibart 4 do 6 mladih izvali. Ker je veliko škorcov, ondine nadležjejo veliko go-

sence. U nekterih vaséh Lužičke dežele škorca še pred nekoliko letmi niso poznali; tudi ni še tako pogostama ondi gnjezdoval; zdaj je pa škorcov tamkej veliko število, kamor jih z omenjenimi prijetnimi škrinjicami k hišam in u verte tako prijazno povablja. Popotnik po Lužici veliko tacih škrinjic na drevju obešenih vidi.

Kakor čaplja (Storch) se verne škorec vsako leto u tisti kraj, kamor se je enkrat privadil bil. Navadno pride vsako spomlad nazaj, velikrat že ob začetku sušca. Ni dvomiti, da bi ta koristna ptica tudi drugod se privadila pri vaséh in mestih, naj bi bila dežela gornata ali ravna, če bi ji le prilžnost dana bila, tam lahko gnjezdo si napraviti in mirno prebivati. Nje velika koristnost bi tako prizadevanje gotovo obilno poplačala.

O izbiranju svojih gnjezd je pa ta ptič nekoliko poseben. Namreč luknja, kjer noter in vun léta, mora u sredi gornje polovice škrinjice biti, ne smé prevelika biti, ter mora kakošniga pol pavca od spodnjiga robca gor majhno stopničico imeti, na ktero se škorec vsesti in mladiče u gnjezdu prikladno pitati zamore. Tudi ima rad luknjo proti jutru obrnjeno. Raji ima tudi škrinjice, ktere so že enmalo postarane viditi, ali ktere so s škorjo prevlečene. Če tacih kje viseti vidi, raji gré u nje, kakor u novo izdelane. —

Ravno tako, kakor u Lužici, so tudi na Českim začeli, to koristno ptico k hišam in vertam vabiti. Koristni ptiček pride, škodljive gosence pa bežijo.

(Eno drevo štibro plača!) Blizo Marburga poznam nekiga kmetiča. Le majhno hišico ima, pri hišici pa eno drevo, — visoka in košata češnja svoje široke veje u jasno nebo molí. Lejte, mi pravi unidan, ko sim lepo cvetečo češnjo ogledaval, to edino drevo za me štibro plača. Kako to, kmetiča vprašam? Jez imam, mi on odverne, letniga davka blizo 9 goldinarjev plačati; iz češnj tega drevesa pa na leto tudi blizo 9 gold. skupim, ko jih u mesto prodam: torej zamorem reči, da eno drevo za me štibro plača, brez da bi jez kaj posebniga truda ali družih skerbí imel. —

Ali kmetič ni prav imel? Ali bi ne tudi drugod kakošna češnja marsikterimu bajtarju njegovo štibro poplačala, ako bi jo pri svoji hišici zasadil? Kaj pa, ko bi več sadnih dreves zasadil, ali bi ti ne prinesle tudi več goldinarčkov u hišo? Memnim da!

(Sirovo maslo (puter) dobro osoliti). Vzame se 2 dela kuhinske soli, 1 del sladkora ali cukra in 1 del solitarja. Vse to se dobro skup zmeša. U 1 funt siroviga masla ali putra se vmeša te prav dobro in skoz in skoz vgnetené mešance